

Pelastakaa Lapset ry lausunto hallituksen esityksestä laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

Ulkomaalaislain muuttamisen tarkoituksena on erityisesti kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien, myös alaikäisten, turvapaikanhakijoiden aseman parantaminen. Tämä on hyvä tavoite ja Pelastakaa Lapset pitää erittäin tärkeänä haavoittuvassa asemassa olevien, etenkin yksin maahan tulleiden lasten, aseman parantamista. Hyvää lakiesityksessä on lapsen kuulemiseen liittyvät täsmennykset mm. ilman huoltajaa tulevan alaikäisen turvapaikkapuhuttelussa lapsen edustajan on oltava mukana (artikla 3).

Lapsen etu mainitaan lakiesityksessä esimerkiksi s.44, mutta lakiesitys ei tarjoa yksityiskohtaisia vastauksia, miten lapsen etu käytännössä toteutuu.

Lapsen edun ensisijaisuudesta

Suomea sitoo Lapsen oikeuksien sopimus, jonka keskeinen periaate on lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla). Yhdessä syrjinnän kiellon (2 artikla) kanssa tämä periaate tarkoittaa, että lasta on kohdeltava aina ensisijaisesti lapsena, eivätkä hänen asemansa tai saamansa julkiset palvelut määrity esimerkiksi hänen maahanmuuttoon liittyvän statuksensa kautta. Kaikessa viranomaistoiminnassa on varmistettava, että lapsella on mahdollisuus kasvaa ja kehittyä turvallisesti täyteen potentiaaliinsa.

Valtaosa ilman huoltajaa Suomeen tulleista on lähtenyt vakavien konfliktien repimistä maista. Viime vuosina säännöksiä on kiristetty niin, että perheenyhdistäminen on lähes loppunut. Edes nuorimmat hakijat eivät tahdo onnistua saamaan enää perhettään Suomeen. Kaikille Suomeen saapuville lapsille ja nuorille on tarjottava riittävät tukipalvelut itsenäistymisen ja kotoutumisen tueksi. Se tarkoittaa palveluiden kehittämistä lapsen tarpeista ja lapsen oikeuksista käsin. On mietittävä kokonaisvaltaisesti, miten turvataan näiden lasten oikeudet kasvuun ja kehitykseen. Suomen tulee täyttää kansainvälisten sopimusten edellytykset ja turvata lasten oikeus perhe-elämään pakolaisuutta aiheuttavissa kriiseissä.

Lapsen etu tulee ulottaa päätöksiin, joita tehdään ilman huoltajaa tulleille. Lapsen edun arviointia tulee kehittää ja päätöksistä tulee näkyä, miten yksilöllinen punninta on tehty ja miten päätös toteuttaa lapsen etua. Sekä Maahanmuuttovirastolle että hallinto-oikeuksille on järjestettävä koulutusta lapsen edun arvioinnista.

Turvapaikanhakijalasten vastaanottoa ja huoltoa tulee tarkastella kokonaisuutena. Lasten siirtely yksiköstä toiseen tulee lopettaa ja järjestää asuminen jatkumona turvapaikkaprosessista kotoutumiseen. Heille on taattava yhtäläiset oikeudet tarvitsemiinsa palveluihin.

Tämän lisäksi Suomen tulisi tarkastella perheenyhdistämisen toteutumista. Säädösten ja niiden tulkinnan kiristäminen ovat luoneet tilanteen, jossa lasten oikeus perheenyhdistämiseen on edelleen olemassa lain tasolla, mutta käytännössä se ei toteudu. Tämä tulisi kokonaisvaltaisesti selvittää, miten lasten oikeus perheeseensä toteutuisi Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti.

Yksityiskohtaisempia kommentteja lakiesityksestä

Pelastakaa Lapset kysyy, miten alaikäisiin turvapaikan hakijoihin sovelletaan lastensuojelulakia ja miten lapsen etu käytännössä huomioidaan. Lakiesitys ei täysin vastaa tähän.

Suomeen pakolaisina tai turvapaikanhakijoina saapuvat lapset tulevat konfliktialueilta ja ovat usein traumatisoituneita. Lapsen mielenterveyden arviointi pitäisi kuulua aina lapsen terveystarkastukseen (s.53 97 b), jossa määritetään lapsen kasvua ja kehitystä kokonaisuudessaan. Selvitykseen tulisi sisältyä myös mielenterveyden tilanteen kartoittaminen eikä vain iänmäärittystä. Myös iänmäärittämismenetelmien pätevyys tulisi määritellä.

Säilöönotto

Säilöönotto olisi lopetettava kokonaan haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla ml. lapsiperheet ja lapset (artikla 6). Alaikäistä ei missään tilanteessa saisi laittaa säilöön, vaan tulisi käyttää lastensuojeluun tarkoitettuja paikkoja. Alaikäisyksikössä vastaanottokodissa lapsi riehuu tai häntä ei pystytä rajoittamaan, ei lasta silloinkaan panna eristettyyn säilöön.

Edustajajärjestelmän kehittäminen

Edustajajärjestelmää tulee vahvistaa ja toimintaa tulee ohjata lapsen etu. Edustajille tulee taata riippumaton asema sekä perehdytys sekä täydennyskoulutus. Lastensuojelujärjestönä olemme valmiita osallistumaan edustajajärjestelmään, jonka lähtökohtaisesti tulisi perustua lastensuojelun osaamiseen.

Edustajan pätevyys (s.22) pitäisi olla tarkemmin määritelty. Lakiesityksessä on hyvää tarkoitusta ja toivomusta edustajien pätevydestä. Edustaja ei ole edunvalvojaksi koulutettu, kuten lastensuojelulaki vaatii.

Edustajan riippumattomuus tulisi turvata vielä selkeämmin. Nykyinen lakiesitys voi johtaa tilanteeseen, missä edustaja ei toimisi lapsen edun mukaisesti, vaikka lakimuutos lapsen edun erityisesti mainitsee. Edustajan määrää käräjäoikeus, mutta palkan maksaa Maahanmuuttovirasto. Artikla 7 ja artikla 25 täsmentävät, että edustaja ei pääsääntöisesti voi olla vastaanottokeskuksessa työskentelevä henkilö, mutta tätä ei erikseen kielletä.

Lapsen puhuttelu

On hyvä uudistus, että edustaja on läsnä puhuttelussa aina. Pelastakaa Lapset haluaa nostaa esille ongelmia nykyisessä puhuttelukäytännöissä erityisesti lasten osalta.

Alaikäistä tulisi puhutella vain Maahanmuuttoviraston edustaja, joka on tehtävään koulutettu ja siihen on varattu lapsiystävällinen tila, jossa on otettu huomioon lapsen etu. Puhuttelijan sekä tulkin tulisi olla lapsen omaa sukupuolta oleva puhuttelija. Edustajalla tulisi olla lupa puhua ja mahdollisuus esittää kysymyksiä.

Miten varmistetaan puhuttelijoiden pätevyys toimia lasten kanssa? Esimerkiksi poliisin puhuttelu voi aiheuttaa pelkoa eivätkä poliisin puhuttelumenetelmät aina vastaa lapsen tasoa. Myös puhuttelijoiden tietämys ja osaaminen ihmisoikeuksista, turvapaikkaprosessista, lapsen kasvusta ja kehityksestä ja oikeanlaisista kuulustelutekniikoista alaikäisten kanssa tulisi varmistaa huolellisesti. Univormun käyttäminen tulisi kieltää alaikäisten puhutteluista kokonaan ja pyrkiä järjestämään puhuttelut muun kuin poliisin toimesta.

Miten turvataan lapsen etu esimerkiksi tilanteessa, kun puhuttelupöytäkirjaan kirjataan lapsen voimakkaita tunnereaktioita ja vuorovaikutuksessa ilmenneitä seikkoja, jotka vaikuttavat käsityksiin hakijasta?

Tulisi myös varmistaa käytännössä, että lapsella on oikeus käydä puhuttelun pöytäkirja läpi ja korjata virheet edustajan kanssa ennen allekirjoittamista. Lapselle tulee antaa pöytäkirja tiedoksi sekä ymmärrettävästi kertoa, että tämä pöytäkirja on todisteena jatkossakin muutoksenhaussa muissa jäsenvaltioissa. Samoin lapselle tulee

Pelastakaa Lapset - Rädda Barnen
Save the Children

ilmoittaa, että äänitetty puhuttelu säilytetään Maahanmuuttovirastossa ja hänellä on oikeus saada se jatkossakin kuultavaksi. Jos lapsi ei allekirjoita pöytäkirjaa, on syyt selvitettävä.

Maasta poistaminen

Palauttamiseen liittyen (artikla 7), paluudirektiivi tms. osalta ilman huoltajaa oleva alaikäinen on mahdollista palauttaa. Pelastakaa Lapset ei pidä palauttamista lapsen edun mukaisena toimenpiteenä missään tilanteessa. Jos yhdistetään lapsen etu ja syrjinnän kieltö, on kaikessa viranomaistoiminnassa varmistettava, että lapsella on mahdollisuus kasvaa ja kehittyä turvallisesti ja häntä tulee kohdella ensisijaisesti ja yhdenvertaisesti lapsena riippumatta hänen taustastaan eivätkä hänen asemansa tai saamansa julkiset palvelut määriy esimerkiksi hänen maahanmuuttoon liittyvän statuksensa kautta.

Helsingissä 24.6.2014

Hanna Markkula-Kivisilta
Pääsihteeri
Pelastakaa Lapset ry